

УДК: 594.32:591.5

ОСОБЛИВОСТІ СТАТЕВОЇ СИСТЕМИ THEODOXUS FLUVIATILIS РІЧКИ СЛУЧ

Ю. В. Тарасова, С. М. Поломаренко

Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40,
Житомир, 10008, Україна

У світовій фауні прісноводних та частково солонуватоводних представників лунок (моллюсків роду *Theodoxus*) нараховується значна кількість видів – приблизно 30-40. В Україні цей рід представлений трьома видами – *Th. fluviatilis* (Linnaeus, 1758), *Th. danubialis* (C. Pfeiffer, 1828), *Th. astrachanicus* Starobogatov in Starobogatov, Filchakov, Antonova et Pirogov). У річці Случ наявний лише один вид – *Th. fluviatilis*.

Матеріалом роботи слугували власні збори за період жовтень–листопад 2015 р. Обстежено 15 популяцій *Th. fluviatilis* з р. Случ. Зібрано і опрацьовано 220 екз. моллюсків.

Лунки – роздільностатеві тварини. Гонада лежить у верхніх завитках їх черепашки. Статева система складається з чотирьох відділів: гонадіального (яєчник, яйцепровід, сім'яник, сім'япровід), паліального (білкова, шкаралупова залози, простата), бурсального (піхва, сім'яприймач, копулятивна сумка), цефалоподіального (копулятивний орган) [1].

До складу чоловічої статеві системи лунок входять сім'яник, сім'япровід, простата та копулятивний орган. Сім'яник розміщений у верхніх обертах черепашки. Він трубчастий, утворений численними пухирцями різної форми, які відкриваються у тонький сім'япровід, вистелений зсередини миготливим епітелієм. Далі він проходить під кишкою та сильно розширюється, утворюючи масивну простату. Остання – це велика мішкоподібна овальної форми залоза. Вона майже повністю розміщена у мантийній порожнині. Утворена простата одношаровим епітелієм, багатим на залозисті та миготливі клітини. Передній кінець простати різко звужується та переходить у тонку трубку – сім'япровід. Він відкривається чоловічим статевим отвором біля анального отвору безпосередньо у мантийну порожнину. Далі чоловіча статева система продовжується сім'яною борозною, що проходить по стелі мантийної порожнини аж до її переднього краю, а потім – по зовнішньому краю копулятивного органа до його вершини. Копулятивний орган знаходиться на голові біля основи правого шупальця, має циліндричну форму та рівномірно звужується у напрямку до свого вільного кінця [2].

Жіноча статева система складається з яєчника, яйцепроводу, білкової та шкаралупової залоз, сім'яприймача, копулятивної сумки, піхви та кристалізаційної сумки [3]. Яєчник овальної форми, займає верхні оберти черепашки. Утворений він фолікулами, в яких дозрівають яйцеклітини. Багаточисельні яйцевивідні канали відкриваються у вузький довгий яйцепровід, вистелений миготливим епітелієм. Яйцепровід розширюється, утворюючи товсту залозисту масу. Передня частина її являє собою білкову залозу, а задня – залозу шкаралупову, які щільно

прилягають одна до одної. Білкова залоза утворена одношаровим епітелієм, в якому чергуються залозисті та миготливі клітини. Ця залоза поділяється на оотекальну та власне білкову залози. Оотекальна залоза має товсті стінки, де накопичуються яйцеклітини та будується зовнішня еластична оболонка яйцевих капсул. Шкаралупова залоза займає праву половину мантийної порожнини. Її стінки утворені циліндричним епітелієм та м'язовою оболонкою. Білкова і шкаралупова залози займають близько третини нутрянного мішка. Далі статева система продовжується кристалізаційною сумкою. Вона знаходиться між кінцевою частиною яйцепроводу і заднім відділом кишечника. Завершується яйцепровід яйцекладним отвором біля краю мантиї з правого боку на анойцекладному бугорці. Біля цього ж бугорця є ще один статевий отвір – жіночий копулятивний. Через нього при паруванні сім'я потрапляє до піхви, а далі – до копулятивної сумки. Остання має округлий резервуар та видовжену ніжку і слугає для накопичення сім'я. Сім'яприймач вдвічі менший за копулятивну сумку, має тонку ніжку та розширений резервуар округлої або овальної форми [1].

Для аналізу використано 12 кількісних показників статеві системи: довжина і ширина копулятивного органа, довжина і ширина ніжки копулятивної сумки, довжина і ширина сім'яприймача, довжина і ширина простати, довжина і ширина резервуара копулятивної сумки, довжина і ширина резервуара сім'яприймача. Отримані результати опрацьовано методами багатомірної статистики (STATISTICA 6.0).

З'ясовано, що найваріюючими кількісними ознаками статеві системи *Th. fluviatilis* р. Случ виявилися довжина і ширина копулятивного органа, ширина ніжки копулятивної сумки, ширина резервуара сім'яприймача; якісні ознаки статеві системи не відзначаються мінливістю і є сталими.

Література

1. Березкина Г. В. Функциональная морфология половой системы *Theodoxus fluviatilis* / Г. В. Березкина // Моллюски: морфология, таксономия, филогения, биогеография и экология. – С.Пб., 2007. – С. 16–19.
2. Piechocki A. Mięczaki / A. Piechocki, A. Dyduch-Falniowska. – Warszawa: Wyd. Naukowa PWN, 1993. – 204 s.
3. Ulrich H. Zur Biologie einer Salzwasser-Serpupulation der Flutleckschnecke (*Theodoxus Auiiaifilis*) / H. Ulmich, D. Neumann // Matup jard, Niedersachsen. – Hannover, 1956. – P. 219 – 222 s.